

Förslag till

**Regional förvaltningsplan
för vildsvinsstammen i
Västra Götalands län**

2011-08-26

Vägledning för markägare, lantbrukare, jägare och allmänheten

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Bakgrund

Förvaltningsplanen är framtagen med vägledning från Naturvårdsverkets Nationella förvaltningsplan för Vildsvin (*Sus scrofa*) och Jägarförbundets skrift Vildsvinsförvaltning i samverkan. Syftet med planen är att ge jägare, markägare, lantbrukare, intresseorganisationer, kommuner, Trafikverket och allmänheten, vägledning för den framtida förvaltningen av vildsvin i Västra Götalands län.

Till skillnad från övrigt jaktbart vilt så är vildsvin en relativt ny art i den svenska faunan. Vildsvin är intelligenta, har lätt att anpassa sig, är omnivorer det vill säga allätare och har hög reproduktionstakt. För att sköta vildsvinsstammen krävs mycket arbete och tid. Det är en stor utmaning att hålla populationen under kontroll, därför är det **viktigt att agera i ett tidigt stadium** vid ny etablering och för redan etablerade populationer. Det krävs ett samarbete mellan jägare, lantbrukare, markägare, intresseorganisationer och myndigheter. Det är av stor vikt med kunskapsspridning och att ha lyhördhet för initiativ till samverkan.

Mål

Det långsiktiga målet med vildsvinsförvaltningen är att få till stånd en livskraftig, frisk och kontrollerad population av vildsvin, anpassad efter regionala och lokala förutsättningar. Målet är att skapa en vildsvinsförvaltning i balans, där jakten faller samman med minskning av skador och trafikolyckor orsakade av vildsvin.

- För att bedriva en adaptivförvaltning, krävs en återkoppling, vilket inbegriper att få till stånd en tillförlitlig avskjutnings- och skaderapportering.

Kortsiktiga mål för 2011-2014 är att:

- Minska skadorna från vildsvin på jordbruksmark
- Vildsvinsrelaterade trafikolyckor inte ökar
- Öka kunskapen bland alla berörda, både teoretisk som praktisk
- Öka samverkan mellan jaktlag, lantbrukare och markägare
- Få till stånd en tillförlitlig avskjutnings- och skaderapportering.

Hur ser det ut i vårt län?

Vildsvin förekommer i större delen av Västra Götalands län, med lokala variationer. Mer sporadisk eller ingen förekomst av vildsvin i delar av Dalsland och Bohuslän till skillnad från resten av länet där vildsvin är mer vanligt förekommande. Enligt jägarförbundet, var 2010 vildsvinspopulationen som tätast i Alingsås och Ale kommun. Enligt avskjutningsstatistiken sköts det under 2010 drygt 1 500 vildsvin i Västra Götalands län. Under 2010 skedde 91 vildsvinsrelaterade trafikolyckor i Västra Götalands län (www.viltolycka.se).

För att mål skall kunna följas upp behövs en mer tillförlitlig avskjutningsstatistik. Det är därför önskvärt att jaktvårdsretsarna rapporterar in nedlagda vildsvin till avskjutningsstatistiken på www.viltdata.se.

Lite om vildsvinet

Vildsvinen lever i matriarkat, det vill säga grupper ledda av en äldre sugga. En flock består av honor och deras års ungar. Ledarsuggan har en viktig roll i flocken. Ledarsuggans erfarenheter gör henne mer skygg och hon lär dina kultingar ett funktionellt socialt beteende. Hon synkroniserar brunsten hos övriga hondjur i gruppen. Ledarsugga är oftast det största djuret som springer först vid flykt och det djur som går sist ut på en åtelplats. Ledarsuggan bör under inga omständigheter skjutas, utan henne blir bland annat reproduktionen okontrollerad och den sociala ordningen och strukturen i flocken rubbas. Vildsvin är nattaktiva och under en natt förflytta sig en vildsvinsgrupp igenomsnitt sju kilometer. Det innebär att en och samma grupp kan observeras vid flera åtlar och åkrar under samma natt, vilket kan medföra att den lokala populationen överskattas. Vildsvin besöker ofta sina födosöksplatser rutinmässigt. Olika flockar kan även utnyttja samma foderplatser, då hemområden är överlappande.

Enligt en studie är vildsvinspopulationens utbredningshastighet 2,32 km/ år. Vildsvin är hemortstroga och vid uppkomst av populationer långt ifrån utbredningsområdet kan man misstänka olovlig utsättning. Det är inte tillåtet att fånga och flytta vildsvin eller att släppa ut dem från hägn (41 § jaktförordningen (1987:905)). Efter tillstånd från Länsstyrelsen får djur hållas i rymningssäkra hägn.

Vildsvinens effekt på sin omgivning

Vildsvinsstammen har gett ett ökat jaktvärdet, men det har också inneburit mer skador för lantbrukarna och fler viltolyckor i trafiken. Vildsvin kan orsaka stor skada inom lantbruk, trädgårdar, offentliga rekreationsytor och värdefulla natur- och kulturmiljöer samt i trafiken. Skadorna kan begränsas genom en väl anpassad förvaltning och samarbete över jaktlagsgränser.

Positiva effekter

- Jaktlig resurs
- Livsmedelsprodukt
- Inkomster i form av tillexempel handel med utrustning, hantering och distribution av vildsvinskött och jakt
- Inverkan på skadeinsekter inom jord- och skogbruk
- Snabbare mineralisering och gynnar naturlig föryngring av bl.a. ek och bok inom skogsbruket
- Markbearbetning
- Naturvärde
- Biologisk mångfald (skapar även mikrohabitat för vissa insekter)

Negativa effekter

- Markskador
- Trafikolyckor
- I jordbruket – uteblivna inkomster, grödor, maskinhaveri
- Påverkan på animalie- och växtproduktion, inklusive hybridisering (ekologisk grisproduktion)
- Risk för smittskyddet
- Skogsskador (skogsbilvägar, stängselförstöring, nyplantering och trädens rotsystem)

- Biotopförändring
- Störningar för friluftsliv (rädsla och förstörda naturreservat)

Kunskap och utbildning

För en god förvaltning av vildsvin och för att minska skadorna krävs en ökad kunskap hos alla inblandade. Det behövs utbildning och information för främst lantbrukare, jägare och markägare. De olika intresseorganisationerna rekommenderas att, tillsammans med studieförbundet, leda studiecirklar med såväl teoretisk som praktisk kunskap. Exempel på utbildningsupplägg är att kombinera studiebesök till skadedrabbade lantbrukare med föreläsningar av personer med erfarenhet av vildsvinsförvaltning vid större fastigheter eller vildsvinsskötselområden. Lyhördhet för initiativ och intresse till samverkan är av stor vikt. Arbetet med att sprida kunskap har redan påbörjats av studieförbundet, studiefrämjandet, LRF och Svenska jägareförbundet.

Förebyggande åtgärder mot vildsvinsskador

Samverkan

En förutsättning för att målen för länets vildsvinsförvaltning ska kunna uppnås krävs samverkan mellan alla berörda parter. Jägarnas och lantbrukarnas organisationer uppmanas att ta lokala initiativ för att öka samverkan mellan de berörda, till exempel genom att informera, stimulera och stötta, samt vara lyhörd mot intresse. En erfarenhet från tidigare samverkansorganisationer, visar att en förutsättning för framgång är att initiativet kommer från de berörda själva inom ett område med vildsvin och att några intresserade initiativtagare driver arbetet. Det är också viktigt att engagera alla berörda inledningsvis på ett öppet och demokratiskt sätt, eftersom det handlar om många intressen som ska samverka. Samverkan är ett ömsesidigt och gemensamt ansvar. Hänsyn till att alla intressen är lika viktiga och en god kommunikation är en förutsättning. Samverkan kräver att lantbrukare, markägare och jägare samarbetar. Vid samverkan är det viktigt att diskutera lämpliga och rimliga förebyggande åtgärder mot vildsvinsskador samt att göra en geografisk indelning av vildsvinsskötselområden, likt älgskötselområden. Att utgå från redan befintliga älgskötselområden kan vara en lösning om dessa täcker det aktuella problemområdet, eller kan så kallade vildsvinsförvaltningsområden upprättas.

Vid samverkan bör lantbrukaren bidra med information om eventuella problemområden och om och var skadekänsliga grödor kommer att odlas. För att underlätta skyddsjakten kan lantbrukaren öppna upp för skjutgator på vändtegen närmast skadeområden och närmast skogskanter, samt bidra med foder till avledningsfoderplatser. Jägarna bör åta sig att jaga vildsvin på skadekänsliga grödor framförallt under perioden mjölkmodnad och fram till skörd, skapa störningsfria områden med attraktiv föda i avledande syfte, samt skjuta rätt djur det vill säga inte ledarsuggan. Ledarsugga är den som lär flocken faran att vistas i grödan och som för flocken i säkerhet. Utan henne fortsätter ung grisarna att uppehålla sig i grödan.

Utän samverkan riskerar vildsvinsstammen att explodera i antal och därmed även skadorna. Markägare, lantbrukare och jaktlag emellan riskerar dessutom att bli osams över ökade skador, låg eller felaktig avskjutning och onödig utfodring. Vid problem är det markägarens an-

svar att se till att parterna samverkar, detta då huvudansvaret för viltvården ligger hos markägaren eller/ och jakträttsinnehavaren enligt 4 § jaktlagen (1987:259).

Vid skador på jordbruksmark

För att öka möjligheterna till en framgångsrik motåtgärd till vildsvinsskador på jordbruksmark behöver brukaren tidigt upptäcker skadorna. En snabb insats i form av skydds jakt är som effektivast direkt efter första angreppet som skadeförebyggande åtgärd. Under skadekänsliga perioder, från mjölkmodnad och fram till skörd, bör hela jakttrycket koncentreras till skydds jakt i grödorna och ingen jakt i skogen dit vildsvinen tar skydd. Användning av åtelplats och foderplats ska då endast fungera som avledande från skadekänsliga grödor. Lantbrukaren bör informera jägaren om skadekänsliga grödor kommer odlas och om eventuella problemområden. Skadedrabbade grödor är bland annat majs, gröna ärtor och potatis. Störst arealskador sker på vall. För att underlätta skyddsjakten kan brukaren öppna upp skjutgator på vändtegen närmast skadeområden och närmast skogskanter.

Elstängsel, viltstängsel och/ eller skrämselfågar kan vara bra alternativ för att hålla vildsvinen borta från attraktiva grödor. Ett bra el-stängsel består av tre trådar, en på vardera 15, 30 och 45 centimeters höjd från marken. Andra sätt att störa vildsvinen kan vara att låta hundar röra sig i området, lösa eller kopplade beroende på förhållandena. Som vid jakt bör hundarna inte vara skarpa, jaga i grupp eller bita vildsvinen. För bestämmelser om användande av hundar se särskild bilaga.

Arrendatorer utan generell jakträtt bör ha möjlighet till skydds jakt i skadekänsliga grödor. Vid arrendeavtal i områden med etablering eller möjlig etablering av vildsvin rekommenderas därför avhandla frågor om bland annat förebyggande åtgärder, rätt att kalla in jägare vid skydds jakt och ersättning för skador.

Ägare eller brukare till mark med vildsvinsproblem där ingen jakt bedrivs bör så långt som möjligt upplåta jakt till intresserade jägare, tillfälligt eller för längre tid. Ett problem i vildsvinsförvaltningen är att en del markägare eller brukare inte är intresserade av jakt eller kräver högt pris för upplåtelse för jakten. Vilket missgynnar brukaren själv och grannmarkerna då grödorna går förlorade. Ta hjälp av varandra och främja grannsämjan det vinner alla på i längden.

Jakt

Jakttiden för vildsvin sträcker sig från 16 april till 15 februari. Årsunge får jagas hela året. En sugga med smågrisar är dock fredade åter runt. Undvik att skjuta ledarsuggan eller suggor med dragna spenar. Skjut främst årsgrisarna, så kallade brungrisar. Där stammen måste sänkas är det nödvändigt att även skjuta hondjur. Suggor skjuts lämpligast under perioden september till november för att undvika att de har kultingar. En tumregel är att 70 – 90 procent av avskjutningen bör utgöras av årsungar, för att hålla populationen nere. Skjut inte på ett nytt djur förrän det redan fällda djuret är konstaterat dött. Från fällt vildsvin kan prov skickas till Statens Veterinärmedicinska Anstalt (SVA) för trikinprovskontroll (läs mer på www.sva.se).

Jakt är det enda metoden som aktivt minskar vildsvinsstammen, jakt är också det effektivaste sättet att skydda skadekänsliga grödor. Fällfångst kan vara en kompletterande jaktmetod för att förebygga skador. Fällfångst ökar dock inte vildsvinens skygghet. Endast godkända fällor får användas (lär mer på www.naturvardsverket.se).

Skyddsjakt

Allmän skyddsjakt innebär i första hand jakt för att motverka allvarliga skador på jordbruksgrödor och i yrkesmässig trädgårdsodling. Skyddsjakten innebär att regler om jakttid, tillåten utrustning med mera sätts ur spel. Fredning av suggor och kultingar gäller inte vid skyddsjakt men det etiska kravet på att minimera viltets onödiga lidande kvarstår likaså att undvika att skjuta ledarsuggan.

- Jakträttsinnehavaren får bedriva skyddsjakt året runt.
- Via arrendeavtal kan överenskommelse finnas att brukaren kan kalla in jourjägare för skyddsjakt.
- Länsstyrelsen kan bevilja tillstånd för användning av bildförstärkande riktmedel och rörlig belysning monterat på vapen, detta vid omfattande skador på jordbruksgrödor.
- Länsstyrelsen har också möjlighet att ingripa med skyddsjakt om det på grund av ett viltbestånds storlek finns påtagliga risker för trafikolyckor eller allvarlig skada av vilt. Då ska det bland annat bestämmas hur och av vem jakten ska bedrivas. Äganderättens och jakträttens starka status samt markägarens/ jakträttsinnehavarens uttalande ansvar för jakten och viltvården (4 § jaktlagen) medför dock att denna möjlighet i praktiken utnyttjas mycket restriktivt.
- Skyddsjakt rekommenderas utanför detaljplanerat område.

Utfodring och åtling

Huvudsyftet med utfodring bör alltid vara att styra vildsvinen för att undvika skador och åtling för att kunna öka jakttrycket. Det är inte lämpligt med utfodring för att öka överlevnad och kullstorlek. Syftet med stödutfodring vintertid är att djuren inte utsätts för en vintersvält som kan påverka populationen negativt på långsikt.

En vildsvinsgrupp kan ha ett hemområde på 700 till 1000 hektar. Det kan vara lämpligt att jaktgrannar samordnad anläggning av foder- och åtelplatser. Vid åteljakt är det viktigt att tänka på avståndet till andra jaktmarker, vägar, tomtgränser och jordbruksmarker. Utfodra/ åtla inte närmare än 200 meter från andra jaktmarker, vägar, jordbruksmarker om inget överenskommit med berörda jordbrukare och jaktlag. Detsamma gäller även allmänna rekreationsytor som golfbanor, fotbollsplaner eller nära tätort. Samverkan mellan jaktlagen om åtelns placering minskar både skadeverkningarna och risken för osämja mellan berörda parter. Anlägg skjutplatsen 30-50 meter från åteln i lä för vindriktningen. Vildsvin lär sig snabbt faran att gå ut på åtelplatsen och går ofta runt vakplatsen för att fånga vitring av jägaren. Planera gärna åtelplatsen med grannjaktlaget och kom överens om hur eftersök ska genomföras över gränserna.

Fodermedel

- Använd endast naturliga obearbetade fodermedel som majs, ärtor, oförädlat spannmål, grönsaker, rotfrukter samt hö och ensilage. Potatis och sockerbetor ska dock endast användas vintertid.
- Använd inte livsmedel eller sötsaker.
- Förbud mot användning av obearbetade animaliska biprodukter och matavfall som foder till djur som avser livsmedelsproduktion.
- Lämplig fodermängd per hektar baseras på fodrets energiinnehåll per kilo torrsbstans.

Den totala fodermängden vid åtel eller foderplatser ska anpassas till de lokala klövviltspopulationerna och jaktmarkens storlek. Fodergivorna ska inte vara så stora att de lockar till sig vilt från angränsande jaktområde. Varje giva ska heller inte vara större än att den förbrukas under relativt kort tid. Foderautomat är att föredra. Fördela foder över en större yta för att vildsvinen skall uppehålla sig en längre tid och så att flocken sprider ut sig för att öka skottchanserna. Åtelplatser med eller utan mekanisk spridningsanordning som är i drift året runt bör inte arrangeras tätare än en spridare på 50 hektar. Fodermängden i form av ärtor, spannmål eller majs begränsas till 2-5 kilo per dygn motsvarande 750-1 800 kilo/ år. Det motsvara ett näringstillskott med 0,5-1,2 MJ (megajoule) per hektar och dygn på årsbas, något som kan anses rimligt eftersom det fördelas över flera viltarter och inte bara vildsvin. För stora fodermängder eller fel fodermedel kan ge mycket täta stammar, förändringar av vildsvinens rörelsemönster samt gyltor som betäcks för tidigt och vid fel årstid.

Jakt med hund

Samjakt med hund är en trevlig jaktform som skapar gemenskap mellan jaktlag och ökar jaktmöjligheterna. Det är viktigt att hundar inte kommer i lag och eggar varandra att angripa vildsvinet. Skarpa hundar eller hundar som skadar friskt vilt är inte att rekommendera. Erfarenhet visar på att lämpliga hundar för vildsvinsjakt beror på individens egenskaper och inte på hundrasen. Vildsvin som skadats genom trafik eller vid jakt kan vara farliga, särskilt för hundar, men också för eftersöksjägaren. Tänk alltid på säkerheten, framförallt vid samjakt. Markera passen och förbjudna skjutriktningar tydligt. Bygg gärna torn för att få bra kulfång mot marken. Se till att aldrig ha laddat vapen på annan plats än anvisat pass.

Vilthanteringsanläggning

Om kött av vilt som har fällts av jägare ska få föras ut på den allmänna marknaden ska viltet tas till en av Livsmedelsverket godkänd vilthanteringsanläggning (<http://www.slv.se/sv/grupp2/Livsmedelsforetag/Livsmedelsanlaggningar/EU-godkanda-anlaggningar/Sektion-4/>) för slakt och veterinärkontroll. Innan viltet förs till vilthanteringsanläggningen ska det undersökas av en ”särskilt utbildad jägare” som ska skriva ett intyg om undersökningen. Vildsvinets skalle och mellangärde ska följa med till vilthanteringsanläggningen för trikinkontroll.

Livsmedelsverket har föreslagit alternativt system för jägaren att kunna sälja mindre mängder vildsvins kött utan krav på besiktning i en vilthanteringsanläggning.

Sammanfattningsvis:

- Trikinprov får tas av en särskild utsedd person.

- Provtagaren ska ha genomgått en ändamålsenlig utbildning.
- Spårbarheten ska upprätthållas, både i livsmedelskedjan och när det gäller sambandet mellan det nedlagda viltet och köttet, jägaren och provtagaren, provet, laboratorieremissen, analysvaret, mottagande konsument och mottagande detaljhandelsanläggning.
- Provtagaren ska vara registrerad hos kontrollmyndigheten.
- Kontroll av det alternativa systemet ska utföras av kontrollmyndigheten.

Genom det alternativa systemet kommer jägaren att kunna leverera/ sälja/ ge bort vildsvin och vildsvinskött direkt till konsument efter att köttet visat sig vara fritt från trikiner.

Uppmuntra unga jaktintresserade

Vildsvin, en relativt nya art i vår fauna verkar ha bidragit till ett ökat intresse bland unga att ta jägarexamen. Det är viktigt att jaktlagen stimulerar fler jägare att jaga vildsvin. Det kan ske genom till exempel intressanta samjakter med hund tillsammans med grannjaktlagen. Kombi-nera gärna med jakt efter älg eller annat klövvilt beroende på hundarna, för att öka effektiviteten och intresset. Samordna gärna även ”ungdomsjakter” för att bibehålla intresset bland de unga jägarna.

Inventering

För att ta reda på vildsvinsstammen storlek och fördelning i ett område är inventering nödvändig. En användbar metod är att systematiskt räkna vildsvinen på åtlar eller foderplatser under våren och då gärna undvika jakt så vildsvinen kommer fram. Bästa tidpunkten är i februari eller mars veckan innan fullmåne. Vit bakgrund kan underlätta, det kan vara snö eller vita föremål. Helst bör räkningen ske samordnat på många platser samtidigt. Med hjälp av viltkameror kan man också få en bild av vilka grupper av djur som rör sig på en åtel eller foderplats. Detta räcker dock inte som enbart inventerings underlag.

Förebyggande åtgärder vid olycksdrabbade vägar

Uppsättning av viltstängsel anpassade för vildsvin, samt faunapassager kan verka förebyggande. Likaså trafikinformation vid utsatta vägar, kombinerat med anpassad hastighet. Placering av åtel och foderplatser ska ske så att de fungerar avledande. Val av odlingsgrödor påverkar också. Lantbrukaren bör undvika att odla attraktiva grödor närmast olycksdrabbade vägar om detta är möjligt.

Det går att följa inrapporterade viltolyckor på www.viltolycka.se.

Information till allmänheten

Vildsvin är inte allmänt aggressiva, men kan försvara sig om de känner sig trängda eller är skadade. Vildsvin är ofta nyfikna och orädda. De är nattaktiva men det förekommer att man kan se vildsvin även dagtid. De tar daglega i tät vegetation som till exempel i ett ungt granbestånd. Djuren är som mest rörliga vid skymning och gryning. Försiktighet i trafiken vid kända vildsvinsstråk är att ta på allvar och följ rådande trafikinformation vid olycksdrabbade vägar.

Rapportera alltid in viltolycka med vildsvin, även om djuret inte är synbart skadat, till polisen via SOS 112. Det är straffbart att inte anmäla en sammanstötning. Vid kollision med vildsvin, kör fram 100 meter från platsen där sammanstötningen skedde. Markera platsen med till exempel markeringsremsa för viltolycka. Meddela polisen var markeringen sitter i förhållande till olycksplatsen så att eftersöksjägarna hittar platsen. Vildsvin som skadats genom trafik eller jakt kan vara farliga.

Allmänheten kan förebygga skador i trädgården med staket eller stängsel som hindrar vildsvinen för att ta sig in. Nergrävt staket eller el-trådar som rekommenderas vid skydd för åkergrödor kan också användas här. Utfodra inte vildsvinen och hägna in alternativt förslut komposten. Vid uppkomna problem med vildsvin inom detaljplanerat område kontaktas Kommunen. I övriga fall kontaktas jakträttsinnehavaren och/eller markägaren.

Länkar

Avskjutningsstatistik
www.viltdata.se

Viltolyckor
www.viltolycka.se

Jägareförbundet
www.jagareforbundet.se

LRF
www.lrf.se

Studieförbundet
<http://www.sv.se/sv/>

SVA
www.sva.se

Naturvårdsverket
www.naturardsverket.se

Livsmedelsverket
www.slv.se

Viltskadecenter
www.viltskadecenter.se

Länsstyrelsen i Västra Götalands län
<http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/Sv/Pages/default.aspx>

Bilaga med aktuella lagtexter kommer att bifogas detta dokument.